

معرفی داروهای خانه بهداشت

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه مقاله:

- مفاهیم و اشکال مختلف دارو را بیان کنند.
- انواع داروهای خانه بهداشت را نام ببرند.
- نحوه مصرف داروها را شرح دهند.
- روش‌های نگهداری داروها را توضیح دهند.

لاله نقی پور

کارشناس آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی مشهد

طاہرہ قابل پور

مربی مرکز آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی شوشتر

گلچهره بزرگی

مربی مرکز آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی شوشتر

مقدمه

- ماده دارویی در شربت قند به دست می‌آید.
- الگزیر (Elixir) شکل دارویی است که از حل شدن ماده دارویی در الکل و شربت قند به دست می‌آید.
- سوسپانسیون (Suspension) شکل دارویی که در آن ماده دارویی به همراه ماده دیگر به مدت کوتاهی معلق مانده و سپس ته‌نشین می‌شود و باید قبل از مصرف، خوب تکان داده شود.
- پماد (Ointment) شکل دارویی که به شکل نیمه جامد و فاقد آب است و به طور موضعی استفاده می‌شود. انواع پمادها عبارتند از: پماد موضعی (Topical Ointment)، پماد چشمی (Ophthalmic Ointment) و پماد مقعدی (Rectal Ointment)
- کرم (Cream) شکل دارویی که به شکل نیمه جامد بوده و در آن آب به کار رفته است، لذا براحتی بر روی پوست پخش و جذب می‌شود.
- شیاف (Suppository) یکی از اشکال دارویی است که معمولاً مخروطی شکل بوده و دارای انواع زیر است:
  - شیاف مقعدی (Rectal Suppository)
  - شیاف واژینال (Vaginal Suppository)
- ژل (Gel) که دارو به شکل ماده جامد ژلاتین مانند در می‌آید و دارای مصارف مختلف زیر است:
  - ژل موضعی (Topical Gel)، ژل واژینال (Vaginal Gel)، ژل چشمی (Ophthalmic Gel)، ژل دهانی (Oral Gel)
- آمپول (Ampoule) محلولی استریل و عاری از هرگونه آلودگی یا ذرات خارجی است و به روش‌های زیر تزریق می‌شود:
  - عضلانی IM، وریدی IV، زیرجلدی SC، داخل جلدی ID، انفوزیون INF
- ویال (Vial) شکلی از داروست که حاوی گرد استریل بوده و بعد از افزودن حلال برای تزریق به کار می‌رود.
- لوسیون (Lotion) شکلی از داروست که غلظت آن از کرم کمتر و دارای ذرات جامد معلق چربی است و از طریق مالیده شدن بر روی پوست مصرف می‌شود.
- قطره (Drop) شکلی از داروست که به شکل مایع در حجم کم تولید می‌شود و دارای انواع زیر است:
  - قطره چشمی (Eye Drop)، قطره گوشی (Ear Drop)

خانه بهداشت محیطی‌ترین واحد روستایی ارایه خدمات در نظام شبکه‌های بهداشتی درمانی کشور است. در مناطق روستایی و نقاط دور دست، بهورزان اولین کسانی هستند که بیماران به آن‌ها مراجعه کرده و درمان بیماری خود را از آنان طلب می‌کنند. وظایف بهورز بر اساس آموزش‌هایی که دیده است، گاه شناسایی و مشاوره و ارجاع به سطح بالاتر و گاه اقدام درمانی است. استفاده از «دارونامه» خانه بهداشت که توسط وزارت بهداشت تألیف شده است تنها برای بهورزانی که دوره‌های آموزشی استاندارد را دیده‌اند مجاز است. در این مقاله شما با نحوه استفاده از دارونامه آشنا می‌شوید.

تعریف دارو

ماده ای است که برای درمان، تسکین علائم، تشخیص و پیشگیری از بیماری به کار می‌رود.

اشکال دارویی

- داروها با هدف سهولت مصرف و همچنین با توجه به تحمل‌پذیری بیمار، در انواع و شکل‌های مختلف تولید می‌شوند. پرمصرف‌ترین اشکال دارویی عبارتند از:
- قرص (Tablet) که به شکل جامد و در اندازه‌های مختلف تهیه می‌شود.
  - انواع قرص‌ها عبارتند از: قرص عادی، قرص روکش دار (Coated Tablet)، قرص جوشان (Effervescent Tablet)، قرص زیرزبانی (Sublingual Tablet)، قرص مکیدنی (Lozenge Table)، قرص جویدنی (Chewable Tablet)، قرص خط‌دار (Scored Tablet)، قرص آهسته رهش (Slow Release Tablet) و قرص واژینال (Vaginal Tablet)
  - کپسول (Capsul) که دارو به شکل پودر در داخل یک پوشش ژلاتینی استوانه‌ای شکل ریخته می‌شود. انواع کپسول‌ها عبارتند از: کپسول خوراکی، تنفسی (inhalation) و نرم (Pearl)
  - شربت (Syrup) شکل دارویی است که از حل شدن

از قوانین بین المللی خاص، یک نام عمومی داده می‌شود که بسیار کوتاه‌تر از نام علمی آن است. **نام تجاری:** بسیاری از کارخانه‌ها به منظور مشخص و متمایز ساختن ترکیب دارویی ساخت خود و نیز به منظور اهداف تجاری و اقتصادی، نام تملیکی خاصی را برای محصول خود انتخاب می‌کنند و در تبلیغات دارویی حتی اگر هم به نام ژنریک یا دارو اشاره شده باشد، نام تجاری آن را با حروف بزرگ‌تر می‌نویسند.

تجویز نحوه مصرف داروها

دارو به شکل‌های خوراکی، زیرزبانی، رکتوم (مقعدی)، واژینال، موضعی و استنشاقی تجویز می‌شود.

تاریخ مصرف دارو

تاریخ مصرف عبارت است از زمانی که دارو ساخته می‌شود تا زمانی که عمر دارو به پایان می‌رسد با دو مقوله تاریخ ساخت (Mfg.Date) و تاریخ انقضا (Exp.Date) مشخص می‌شود. چنانچه تاریخ انقضای دارو به ماه درج شود، دارو تا پایان همان ماه قابل استفاده است.

زمان مصرف

زمان مصرف دارو می‌تواند به شکل‌های زیر باشد: با فواصل زمانی قبل، بعد و همراه غذا، مواقع خاص مانند هنگام خواب، موقع درد و ...

فهرست داروهای خانه بهداشت

داروهای مسکن و تب‌بر: استامینوفن، آ.اس.آ، مفنامیک اسید

داروهای درمان ترشی معده: آلومینیوم ام. جی و آلومینیوم ام. جی.اس

داروی درمان کم‌آبی ناشی از اسهال: او.آر.اس، او.آر.اس هیپواسمولار، سولفات روی

داروهای درمان کرم اسکاریس و کرمک: مبندازول و پی پرازین

داروهای درمان حساسیت (آنتی هیستامین): دیفن هیدرامین، کلرفنیرامین، سالبوتامول

و قطره بینی (Nasal Drop)

- پودر یا ساشه (Powder & Sachet) پودرها یا گردها ذرات ریز یک ماده دارویی هستند که درون کیسه کوچک یک بار مصرفی به نام ساشه قرار می‌گیرند.
- اسپری (Spray) که دارو به شکل مایع تحت فشار در ظرف تولید شده و انواع مختلف آن عبارت است از: اسپری موضعی (Topical Spray)، اسپری بینی (Nasal Spray) و اسپری دهانی (Inhalation Spray)
- محلول (Solution) شکلی از دارو است که به شکل مایع یکنواخت ساخته می‌شود و برای مصارف موضعی یا خوراکی به کار می‌رود.
- شامپودارویی: شامپوهایی هستند که نه فقط برای شست‌و شو بلکه برای مصارف درمانی به کار می‌روند.
- سرم (Serum) شکلی از داروها که به صورت محلول تولید می‌شوند. سرم‌ها به دو شکل قابل تزریق و شست‌و شو ساخته می‌شوند.

نامگذاری داروها

داروها به سه شکل نامگذاری می‌شوند:

نام شیمیایی: نام شیمیایی با توجه به ساختار مولکولی و بر اساس قوانین و مقررات مربوط به نامگذاری شیمیایی، به دارو اختصاص داده می‌شود.

نام ژنریک عمومی: با توجه به مشکلات کاربرد نام شیمیایی دارو، به هر داروی جدید، تحت مجموعه ای

داروی مراقبتی نوزادان: ویتامین K1
 داروی جمع کننده رحم جهت کنترل خونریزی پس از زایمان: اکسی توسین
 داروی درمان گلودرد استرپتوکوکی: پنی سیلین وی
 داروهای درمان پنومونی و عفونت حاد گوش: آموکسی سیلین، کوآموکسی کلاو
 داروی درمان عفونت باکتریال شدید در شیرخواران کمتر از دو ماه در صورت عدم امکان ارجاع یا فاصله بیش از یک ساعت تا نزدیک‌ترین مرکز درمانی: آمپول جنتامایسین و آمپی سیلین
 داروی درمان پنومونی شدید یا بیماری خیلی شدید در کودکان ۶۰ روزه تا ۵ ساله که باید ارجاع فوری شوند: سفتریاکسون

محلول شست‌وشوی بینی: قطره کلرور سدیم
 توجه: با توجه به سیاست جمعیتی کشور مبتنی بر جوانی جمعیت، داروهای پیشگیری از بارداری از خانه‌های بهداشت جمع آوری و از دارونامه نیز حذف شده است.

نگهداری داروها

داروها باید در شرایطی که برای هر دارو تعیین و روی بسته بندی درج می‌شود، نگهداری شوند. عمده‌ترین این شرایط عبارتند از:

- کمتر از یک درجه خاص مانند کمتر از ۳۰ یا ۲۵ درجه سانتی‌گراد
- داروهای یخچالی: بین ۲ و ۸ درجه سانتی‌گراد (این داروها نباید یخ بزنند).
- بین ۸ و ۱۵ درجه سانتی‌گراد
- دور از نور
- دور از رطوبت
- دور از دسترس کودکان

داروهای جلدی: متیل سالیسیلات، تتراسایکلین ۳٪، کالاندولا، کالامین دی، گامابنزن (لیندان)، پرمترین ۵٪، پرمترین ۱٪، دایمتیکون، پماد سوختگی (روغن کبد ماهی)، نیتروفورازون

داروهای درمان برفک: نیستاتین و ویوله دوژانسن
 محلول‌های جلدی ضد عفونی کننده و پاک کننده: پویدون آیوداین (بتادین)، سرم نمکی (سرم فیزیولوژی)، ستریمیدسی (ساولن)، الکل اتیلیک رنگی ۷۰درجه، صابون
 داروهای چشمی: سولفاستامید ۱۰٪، تتراسایکلین ۱٪
 داروهای مراقبتی برای پیشگیری از کمبود ویتامین‌ها و املاح بدن: مولتی ویتامین یا ویتامین آ+ د، آهن، مولتی ویتامین مینرال، اسید فولیک، ویتامین د، کلسیم/کلسیم د

منابع

- داروهای ژنریک ایران
- دارونامه خانه بهداشت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت بهداشت، مرکز مدیریت بیماری‌ها ۱۴۰۱